

การพัฒนาและยกระดับการผลิตผ้าขาวม้าย้อนกรมสู่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย”
รหัสโครงการ 63A66114กกง14W03A16

พื้นที่ดำเนินงาน

กลุ่มทอผ้าย้อนกรม-สีธรรมชาติ บ้านโพนปลาไหล หมู่ที่ 5 ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร

ระยะเวลาดำเนินงาน

มีนาคม 2563 ถึง กันยายน พ.ศ. 2563

ดำเนินงานโดย

นายแสนสุรีย์ เชื้อวังคำ และคณะ
สถาบันวิจัยและพัฒนา

ภายใต้โครงการการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต
และยกระดับรายได้ให้กับคนในชุมชนฐานราก
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

คำนำ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๒ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้ดำเนินโครงการ “การพัฒนากระบวนการย้อมสีครามในอำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ (ต้นทาง) กระบวนการย้อมสีครามธรรมชาติขึ้น ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมการปลูกและการดูแลรักษาต้นคราม การศึกษาดูงานกลุ่มผลิตผ้าย้อมครามต้นแบบ การผลิตเนื้อครามและน้ำด่างที่มีคุณภาพและก่อกมย้อมคราม ซึ่งผลจากการดำเนินงานทำให้กลุ่มทอผ้าย้อมคราม-สีธรรมชาติบ้านโนนปลาไหล ต.ต่างอย อ.ต่างอย จ.สกลนคร ได้รับองค์ความรู้และมีการปรับเปลี่ยนวิถีกระบวนการผลิตผ้าขาวม้าจากเส้นด้ายย้อมสีจากโรงงาน มาเป็นผ้าขาวม้าย้อมครามและสีธรรมชาติ ซึ่งจากการปรับเปลี่ยนดังกล่าวทำให้ผ้าขาวม้าย้อมครามบ้านโนนปลาไหล เป็นผ้าที่ได้รับการตอบรับจากตลาดนอกพื้นที่ได้เป็นอย่างดี และเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกให้กับกลุ่มลูกค้าที่มีความหลากหลาย จึงได้จัดทำโครงการ “พัฒนาและยกระดับกระบวนการผลิตผ้าขาวม้าย้อมครามสู่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย” พ.ศ. ๒๕๖๓ ขึ้น ประกอบด้วย การออกแบบลวดลายของผ้าขาวม้า การออกแบบผสมของเฉดสีของผ้า การเลือกขนาดของเส้นฝ้ายที่มีความเหมาะสม ตามลักษณะการใช้งาน การแปรรูปผ้าขาวม้าให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า ของที่ระลึกแบบต่างๆ ที่น่าสนใจ เป็นต้น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ๑ ตลอดจนเรื่องการส่งเสริมด้านการตลาดในระดับต่างๆ ซึ่งจากการคาดการณ์ ถ้าชุมชนมีผ้าขาวม้าที่หลากหลายจะสามารถแปรรูปตอบสนองความต้องการของตลาดและกำหนดราคาเองได้ เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน พึ่งพาตนเอง เกื้อกูลและเอื้อเพื่อแบ่งปันต่อชุมชนข้างเคียง อย่างยั่งยืนต่อไป

คณะกรรมการดำเนินโครงการ

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ค ใบละหะเบียนเข้าร่วมอบรม.....	113
ภาคผนวก ง แบบฟอร์มการประเมินโครงการ “การพัฒนาและยกระดับการผลิตผ้าขาวม้าย้อม ครามสู่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย”	127
ภาคผนวก จ ภาพประกอบการดำเนินงานตามโครงการ “การพัฒนาและยกระดับการผลิต ผ้าขาวม้าย้อมครามสู่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย”	146

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการอบรม เชิงปฏิบัติการ “การออกแบบบรรจุภัณฑ์” จำแนกเป็นรายด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ	22
ตาราง 14 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการอบรม เชิงปฏิบัติการ “การออกแบบบรรจุภัณฑ์” จำแนกเป็นรายด้านข้อมูล.....	23
ตาราง 15 แสดงประเมินผลการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของกลุ่มเป้าหมาย.....	29

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้ทำการศึกษาวิจัย ทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนต่อเนื่องกว่า 20 ปี สะสมองค์ความรู้ในการผลิตฝ้ายอ้อมครามได้อย่างครบวงจร มีความพร้อมด้านองค์ความรู้ของศูนย์ความเป็นเลิศด้านคราม ชุมชนวิถีครามและสี่ธรรมชาติดั้งเดิม 5 ชุมชน ประกอบอาชีพผลิตฝ้ายอ้อมคราม นักออกแบบรุ่นใหม่ของมหาวิทยาลัยและเครือข่าย จากความร่วมมือของสามส่วนนี้ทำให้ฝ้ายอ้อมครามสกลนครได้รับมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ดังนั้น มหาวิทยาลัย จึงนำองค์ความรู้ทักษะการย้อมครามผนวกกับเทคนิคการทอที่มีอยู่เพื่อยกระดับผ้าห่มลายดอกแก้วย้อมสีเคมีมาเป็นสี่ธรรมชาติดั้งเดิม เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ใช้สีที่ได้จากธรรมชาติเป็นมิตรกับผู้ใช้และสิ่งแวดล้อม สร้างอัตลักษณ์การย้อมสีครามเพื่อสร้างจุดเด่นของกลุ่มผู้ผลิต การพัฒนากระบวนการย้อมสีครามให้แก่ชุมชน จึงเป็นแนวทางที่ช่วยในการนำเสนอองค์ความรู้ดังกล่าวแก่กลุ่มผู้ผลิตเพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ต่อการผลิตฝ้ายอ้อมครามที่มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายสินค้าภูมิปัญญา ก่อเกิดอาชีพสร้างรายได้ให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวอื่นๆ ที่ราคาผลิตไม่แน่นอน

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของพัฒนาของชุมชน พบว่า มีกลุ่มสตรีในบ้านโพนปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร มีการผลิตฝ้ายอ้อมครามและสี่ธรรมชาติดั้งเดิม แต่ยังคงพัฒนาคุณภาพของฝ้ายอ้อมคราม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เริ่มสนใจภูมิปัญญาการผลิตฝ้ายอ้อมครามได้ไม่นาน จึงมีความต้องการพัฒนาองค์ความรู้การผลิตฝ้ายอ้อมครามเพื่อเพิ่มคุณภาพ จัดได้จัดทำโครงการดำเนินงานตามโครงการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาท้องถิ่น กิจกรรมย่อยที่ 3 โครงการ “การพัฒนากระบวนการย้อมสีครามในอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ขึ้น เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ (ต้นทาง) กระบวนการย้อมสีครามธรรมชาติขึ้น ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมการปลูกและการดูแลรักษาต้นคราม การศึกษาดูงานกลุ่มผลิตฝ้ายอ้อมครามต้นแบบ การผลิตเนื้อครามและน้ำด่างที่มีคุณภาพ และก่อกำเนิดย้อมคราม จากผลการดำเนินงานพบว่า ผู้เข้าร่วมการจำนวน 39 คน ส่วนใหญ่มีอายุสูงวัย มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิตฝ้ายอ้อมครามที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการศึกษาข้อมูลรายได้พบว่า การปลูกครามโดยเฉลี่ย 1 ไร่ ได้ผลผลิตเท่ากับ 300 กิโลกรัม สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ปลูกครามจำนวน 20 ราย พื้นที่เพาะปลูกคราม ประมาณ 10 ไร่ (20 คน ๆ ละ 2 งาน) ดังนั้น ในการผลิตเนื้อครามของสมาชิก พื้นที่ 10 ไร่ x 300 กิโลกรัม เท่ากับ 3,000 กิโลกรัม ถ้าคิดเป็นราคาจำหน่ายที่ราคาทั่วไปกิโลกรัมละ 100 บาท คิดเป็นเงินเท่ากับ 300,000 บาท ถ้าเปรียบเทียบกับก่อนเริ่มโครงการ สมาชิกมีการซื้อเนื้อครามจำนวน 36,000 บาท/ปี แต่เมื่อผลิตเนื้อครามได้เองจะทำให้ลดต้นทุน ส่วนครามที่เหลือจากการใช้ก็จำหน่ายทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 15 คน ของกลุ่มผ้าย้อมคราม-สีธรรมชาติ บ้าน โพนปลาโหล ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร โดยทั้งหมดเป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 50 ปี (สูงสุด 78 ปี ต่ำสุด 19 ปี) มีอาชีพหลักทำการเกษตร (ทำนา ปลูกมะเขือเทศ และเลี้ยงโค) โดยมีรายได้จากอาชีพหลักต่อเดือน โดยรวม 30,000 บาท (เฉลี่ย 2,000 บาท) และรายได้จากอาชีพรองซึ่งส่วนใหญ่ทอผ้าและรับจ้างทั่วไป โดยรวม 15,000 บาท (เฉลี่ย 1,000 บาท) โดยเมื่อนำรายได้จากอาชีพหลักและอาชีพรอง รวมกันมีรายได้ต่อเดือนจำนวน 45,000 บาท และเมื่อนำมาคำนวณเป็นรายปี (12 เดือน) พบว่า กลุ่มผ้าย้อมคราม-สีธรรมชาติ บ้าน โพนปลาโหล มีรายได้ก่อนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 540,000 บาท เมื่อคิดเฉลี่ยรายได้สมาชิกในกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการฯ แล้วเท่ากับ 3,000 บาท/เดือน

จากการพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการผลิตผ้าขาวม้าย้อมคราม (ต้นทาง) พ.ศ. 2562 แล้ววิเคราะห์ศักยภาพของสมาชิกกลุ่มผ้าย้อมคราม-สีธรรมชาติบ้าน โพนปลาโหล พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนเข้าร่วมโครงการในปี พ.ศ. 2563 จำนวน 1,813 บาท ซึ่งในปี พ.ศ. 2563 การพัฒนาและยกระดับกลุ่มเป้าหมายให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งผลิตภัณฑ์เดิมและมีจุดเด่นคือ ผ้าขาวม้าย้อมคราม เนื่องจากยังไม่มีคู่แข่งด้านการตลาดในจังหวัดสกลนคร แต่ยังมีปัญหาในเรื่องต่างๆ เช่น การออกแบบลวดลายของผ้าขาวม้า การออกแบบผสมของเฉดสีของผ้า การเลือกขนาดของเส้นฝ้ายที่มีความเหมาะสมตามลักษณะการใช้งาน การแปรรูปผ้าขาวม้าให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า ของที่ระลึกแบบต่างๆ ที่น่าสนใจ เป็นต้น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ๆ ตลอดจนเรื่องการส่งเสริมด้านการตลาดในระดับต่างๆ ซึ่งจากการคาดการณ์ ถ้าชุมชนมีผ้าขาวม้าที่หลากหลาย จะสามารถแปรรูปตอบสนองความต้องการของตลาดและกำหนดราคาเองได้ นอกจากจะเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าขาวม้าย้อมครามแล้ว หากมีทักษะการตัดเย็บ ยังสร้างรายได้จากการตัดเย็บและเกิดผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย จากปัญหาและจำเป็นดังกล่าวสถาบันวิจัยและพัฒนา จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาและยกระดับการผลิตผ้าขาวม้าย้อมครามสู่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอาชีพยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตผ้าขาวม้าย้อมครามสู่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ให้กับกลุ่มผู้ผลิตผ้า ย้อมครามบ้าน โพนปลาโหล-นางอย ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

1.2.2 เพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย จากการพัฒนาและยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มผู้ผลิตผ้า ย้อมครามบ้าน โพนปลาโหล-นางอย ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ชุมชนได้รับองค์ความรู้และสามารถผลิตผ้าย้อมคราม สีและลวดลายของผ้าขาวม้า การแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากผ้าขาวม้าย้อมคราม และการออกแบบบรรจุภัณฑ์

1.3.2 ยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์จากผ้าย้อมคราม เพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของกลุ่มผู้ผลิตผ้า ย้อมครามในบ้าน โพนปลาโหล-นางอย ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

1.4 งบประมาณ 173,030 บาท (หนึ่งแสนเจ็ดหมื่นสามสิบบาทถ้วน)

1.5 ขั้นตอนดำเนินงาน กิจกรรมย่อย (กระบวนการ) กลุ่มเป้าหมาย และจำนวนเป้าหมาย

กิจกรรมย่อยที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “ออกแบบสีและลวดลายของผ้าขาม้า”

กิจกรรม/กระบวนการ	พื้นที่ดำเนินการ บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนเป้าหมาย	
			บุคคล	สิ่งของ
1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “ออกแบบสีและลวดลาย ของผ้าขาม้า”	บ้านโพนปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	กลุ่มผ้าย้อมคราม-สี ธรรมชาติ บ้านโพน ปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	15 คน	
รวมทั้งสิ้น			15	

กิจกรรมย่อยที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าขาม้าย้อมคราม”

กิจกรรม/กระบวนการ	พื้นที่ดำเนินการ บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนเป้าหมาย	
			บุคคล	สิ่งของ
1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การแปรรูปผลิตภัณฑ์จาก ผ้าขาม้าย้อมคราม”	บ้านโพนปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	กลุ่มผ้าย้อมคราม-สี ธรรมชาติ บ้านโพน ปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	15 คน	
รวมทั้งสิ้น			15	

กิจกรรมย่อยที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การออกแบบบรรจุภัณฑ์”

กิจกรรม/กระบวนการ	พื้นที่ดำเนินการ บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนเป้าหมาย	
			บุคคล	สิ่งของ
1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การออกแบบบรรจุภัณฑ์”	บ้านโพนปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	กลุ่มผ้าย้อมคราม-สี ธรรมชาติ บ้านโพน ปลาไหล-นางอย ต. เต่างอย อ.เต่างอย จ. สกลนคร	15 คน	
รวมทั้งสิ้น			15	

กิจกรรมย่อยที่ 4 การผลิตบรรจุภัณฑ์

กิจกรรม/กระบวนการ	พื้นที่ดำเนินการ บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนเป้าหมาย	
			บุคคล	สิ่งของ
1) การผลิตบรรจุภัณฑ์	บ้านโพนปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	กลุ่มผ้าเย็บคราม-สี ธรรมชาติ บ้านโพน ปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร		1 แบบ 500 ชิ้น
รวมทั้งสิ้น				500

กิจกรรมย่อยที่ 5 กิจกรรมการออกตลาดส่งเสริมการขาย

กิจกรรม/กระบวนการ	พื้นที่ดำเนินการ บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนเป้าหมาย	
			บุคคล	สิ่งของ
1) กิจกรรมการออกตลาด ส่งเสริมการขาย	บ้านโพนปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	กลุ่มผ้าเย็บคราม-สี ธรรมชาติ บ้านโพน ปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร		3 ครั้ง
รวมทั้งสิ้น				3

กิจกรรมย่อยที่ 6 ติดตามประเมินผลดำเนินโครงการและรายงานผลการดำเนินงาน

กิจกรรม/กระบวนการ	พื้นที่ดำเนินการ บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนเป้าหมาย	
			บุคคล	สิ่งของ
1) ติดตามประเมินผล ดำเนินโครงการและรายงาน ผลการดำเนินงาน	บ้านโพนปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	กลุ่มผ้าเย็บคราม-สี ธรรมชาติ บ้านโพน ปลาไหล-นางอย ต.เต่างอย อ.เต่างอย จ.สกลนคร	15 คน	
รวมทั้งสิ้น			15	